

עודכן ב- 03/09/2010 12:01

המכון למחקרי ביטחון לאומי: לא בטוח שישראל והפלסטינים יצליחו לגשר על הפער

איראן מתקרבת לגרעין וארה"ב נחלשת. מההערכה השנתית של המכון למחקרי ביטחון לאומי באוניברסיטת ת"א, המתפרסמת כאן לראשונה, עולה שמצבה האסטרטגי של ישראל מחמיר. לדעת החוקרים, המו"מ עם הרשות הוא פתח לתקווה, גם אם סיכויי הצליח קלושים

מאת [עמוס הראל](#)

חוקריו הבכירים של המכון למחקרי ביטחון לאומי (INSS) באוניברסיטת תל אביב לא עצרו השבוע את נשימתם לנוכח פסגת וושינגטון וחידוש השיחות הישירות בין ישראל לרשות הפלסטינית. בהקדמה לקובץ המאמרים החדש שיוציא המכון בשבוע הבא, "הערכה אסטרטגית לישראל 2010", אפילו כתבו כי ספק אם ניתן יהיה לחדש במועד קרוב את המשא ומתן הישיר. הספר ירד לדפוס בסוף יולי - והנשיא אובמה הוכיח מאז שלפעמים אפשר להפריך את התחזיות הפסימיות במזרח התיכון. אולם, השינוי הטקטי (מעבר משיחות עקיפות לישירות, בלחץ אמריקאי נמרץ) אינו מבשר בהכרח שינוי אסטרטגי. בעיני מומחי המכון, פערי העמדות בין הצדדים עודם גדולים ואילו שאלת המחויבות של שני המנהיגים, ראש הממשלה בנימין נתניהו ויו"ר הרשות, מחמוד עבאס (אבו מאזן) נשארה בגדר נעלם.

ראש המכון, ד"ר עודד ערן, אומר ל"הארץ" כי הוא מתקשה לראות איך ישראל והפלסטינים מצליחים לגשר על פערי העמדות ביניהם בסוגיות הליבה של הסכסוך: ירושלים, הגבולות והפליטים. לדעתו, "אם הצדדים לא יצליחו להגיע להסדר ביניים מוסכם, שבו יצהירו כי יוביל בהמשך לפתרון שתי המדינות, עלולה להיות דווקא הרעה במצב. מדברים על כך שבנימין נתניהו חצה את הרוביקון ביחסו להסדר עם הפלסטינים. אני לא בטוח שחציית הרוביקון פירושה שביבי מוכן להציע את מה שהציע אולמרט. אני בספק. שום ראש ממשלה ישראלי אחר לא היה מגיע למה שהציע אולמרט. התוצאה הכי חשובה מהפסגה תהיה אם הצדדים יסכימו על העיקרון שבהעדר פתרון מלא, אין נוטשים את המו"מ כמו שנעשה בקמפ-דייוויד לפני עשור, אלא ממשיכים במגעים".

תת-אלוף במילואים שלמה ברום, שערך את ספר המאמרים יחד עם ד"ר ענת קורץ, מזכיר שהשר מיכאל איתן "טען באיגרת לחברי הליכוד לפני כמה שבועות שנתניהו בעצם החליט בעד הסכם. אבל מו"מ עם הפלסטינים הוא דבר לא פשוט, גם אם אתה רוצה להגיע להסכם. בקמפ-דייוויד אהוד ברק רצה - ולא קיבל הסכם". קורץ לא השתכנעה מהצהרות השלום של נתניהו, גם לא מנאום שתי המדינות שלו באוניברסיטת בר-אילן לפני יותר משנה. "אני מצפה שראש הממשלה ייתן לכך ביטוי מילולי עם תרגום אופרטיבי. כשבוחנים את הסיכוי להסדר, החולשה הפנימית בשני הצדדים, הישראלי והפלסטיני, מאוד מטרידה".

קריאה בספר החדש של המכון היא חוויה עגומה משהו. בהקדמה לקובץ המאמרים כתבים קורץ וברום: "בשנה שחלפה לא חלה פריצת דרך שתאפשר לישראל התמודדות טובה יותר עם האתגרים שבסביבתה האסטרטגית. יתר על כן, מגמות מאיימות אך התעצמו. התהליך המדיני בין ישראל לרשות הפלסטינית ניצב בפני מבוי סתום... המצור על עזה לא מימש תקווה כי יחליש את החמאס במידה שתקל על הרשות הפלסטינית לנהל עם ישראל מו"מ קונקרטי ונעשה מוקד לביקורת בינלאומית בוטה נגד ישראל, אשר יוצרת אווירה של מצור דיפלומטי".

חיזבאללה, כותבים השניים, ממשיך להתחמש ולהתחזק פוליטית בלבנון. "על רקע הקיפאון בתהליך המדיני בין ישראל לסוריה והתעצמות חיזבאללה, נראה כי מצפון לישראל מתגבשת חזית מאיימת אף יותר מאשר בשנים עברו".

ואילו איראן נמצאת בעיצומו של תהליך השלמתה של תוכנית גרעין צבאית והתמסדה כראש החץ של המחנה האנטי-ישראלי האזורי. "למחנה זה נספחה במידה מסוימת גם טורקיה... ברקע מערכת איומים זו מרחף צלו של תהליך דה-לגיטימציה מואץ של ישראל".

גם אל מבצע "עופרת יצוקה", שראשי המדינה והצבא מקפידים להתפעל בגלוי מהשלכותיו, הם מתייחסים בספקנות. "אמנם ישראל הוכיחה בשנים האחרונות יכולת מרשימה להעביר מסר צבאי מרתיע, אך להישג זה נלווה מחיר מדיני כבד. הביקורת הבינלאומית על עוצמת תגובתה של ישראל צפויה להרתיע אותה מפני מהלכים נחושים לחידוש ההרתעה, כשיפוג תוקפה". את מאמר הסיכום של הספר הכתירו בכותרת: "עננים מתקדרים באופק".

גרעין בפתח

השיחה עם החוקרים נעה בין שתי הסוגיות הגדולות של התקופה מבחינת ישראל: המו"מ הפלסטיני והגרעין האיראני. בעיני ערן, "תהליך השלום, אף שלא בהכרח יפתר, לפחות מציג אופק מדיני. זה חיוני ליציבות של קואליציה בלתי פורמלית, מתונה, באזור. דווקא נסיגת ארה"ב מעיראק נותנת הזדמנות לכך. הפגיעות האמריקאית פוחתת עם פינוי הכוחות. זהו עניין קרדינלי. לא סביר שישראל תפעל נגד איראן בלי אור צהוב, אפילו ירקרק מארה"ב".

ראש המכון מספר שלפני הפגישה הראשונה של נתניהו עם אובמה בבית הלבן, במאי 2009, "העברנו מסמך לנתניהו. הצענו לו לחבר בין שתי הסוגיות: תן לאובמה הבטחה למאמץ עילאי לפתור את הסכסוך עם הפלסטינים ועם סוריה. אם יוסר האיום האיראני, כולל החתרנות האזורית והשליחים שהיא מפעילה נגדנו, ישראל תוכל להתקדם".

"אינני מעלה על דעתי שאובמה יבטיח רשמית לביבי שיתקוף את הגרעין אם הסנקציות לא יצליחו", אומר לעומתו שלמה ברום. "אבל אווירה יותר טובה בערוץ הפלסטיני תסייע לארה"ב לנקוט פעולה יותר אפקטיבית נגד איראן. הסכסוך הישראלי-פלסטיני מציב אילוצים כבדים על יכולת השחקנים לנקוט צעדים דרושים בהקשר האיראני, בגלל דעת הקהל הערבית. אם האילוץ ייחלש, מרחב הפעולה יגדל".

ד"ר אמילי לנדאו טוענת כי "כל הדיון בגרעין האיראני מתקיים תחת ההנחה שיש פתרון בהישג יד שאינו מתבצע, אבל אני מוטרדת מאוזלת היד של הקהילה הבינלאומית. שימוש בעוצמה צבאית אינו פתרון לבעיה. האפקטיביות של הסנקציות כנגד איראן תימדד בכך שהצדדים יתקדמו למו"מ יותר רציני ונחוש. אופציה צבאית היא כמעט הודאה בכישלון. לכל היותר, היא יכולה לדחות את מימוש התוכנית האיראנית. ממשל אובמה עוסק מעט מדי באופציה הדיפלומטית. הם לא ניהלו מו"מ קשוח עם טהראן. המסקנה שלי היא שהממשל כנראה השלים עם הפיכת איראן למדינת סף גרעינית, שתהיה במרחק כמה חודשים מהשגת פצצה".

ברום מזהה "בעיית תיאום בין השעונים השונים בעניין האיראני. שעון הסנקציות אטי מטבעו. בדרום אפריקה לקח עשרות שנים עד שסנקציות מוטטו את משטר האפרטהייד. מול איראן, הסנקציות היותר משמעותיות החלו מאוחר, כשתוכנית הגרעין כבר בשלב מתקדם".

ד"ר אפרים קם, סגן ראש המכון ומומחה לאיראן ולתוכניתה הגרעינית, נותר פסימי. "האפקט של הסנקציות החריפות יותר יורגש רק בעוד חצי שנה או יותר ורק אז ניתן לגבש מסקנות. הנחת העבודה במערב היא שאיראן טרם החליטה אם להיות מדינת סף גרעינית. שר ההגנה האמריקאי, רוברט גייטס, אמר באחרונה שאם האיראנים יגיעו לסף, נצטרך להתייחס אליהם כמדינה גרעינית, כי לא נדע מתי יחצו אותו. האמריקאים יצטרכו להחליט כיצד לפעול לקראת אמצע 2011. בזירה הפנימית, המשטר האיראני הצליח לבלום את גל המהומות שהחל בעקבות הבחירות לנשיאות ביוני 2009, אבל הסדקים הולכים ומתרחבים".

קיימת היום איבה גדולה בקרב חוגים רחבים לנשיא אחמדינג'אד ולמנהיג הרוחני עלי חמינאי".

שנת הכרעה

כמעט כמו בכל שנה, ובכל הערכה אסטרטגית מסוג זה, גם חוקרי המכון מדברים על "שנת הכרעה", או "שנתיים של הכרעה" לפנינו. לדעת עודד ערן, "השנתיים הבאות קריטיות בשאלת הטיפול באיראן, תהליך השלום וחילופי מנהיגים באזור, מסיבות של גיל. התמונה הכללית לא מעודדת". קם אומר כי "מעמדה האסטרטגי של ארה"ב באזור יעמוד למבחן. יש כאן כמה התפתחויות במקביל: תהליך השלום, היציאה האמריקאית מעיראק, הגברת המעורבות הצבאית שלה באפגניסטאן ומולם השפעה איראנית מתרחבת והתקדמות הגרעין האיראני. ברקע, ישראל עומדת בפני פצצות מתקתקות בצפון (חיזבאללה) ובדרום (חמאס). צריך לקחת בחשבון שכישלון בשיחות המדיניות עלול להאיץ פיצוץ".

ד"ר קורץ חוששת ש"היחלשות ארה"ב וחוסר יכולת שלה להציג הישגים מובהקים יגבירו דרישה אמריקאית לתשלום במטבע ישראלי, בניסיון לפרוץ את המבוי הסתום האזורי. מנגד, אם יסתמן אפילו סיכוי לגיבוש הסכם מדף ישראלי-פלסטיני, עלול לבוא גל פיגועים ופרובוקציות של חמאס בניסיון למנוע זאת".

שלמה ברום שומר על חזות פסימית, אבל מהכיוון ההפוך: "הסכנה העיקרית בסיטואציה הנוכחית היא באשליה של יציבות הנובעת מההצלחות היחסיות מהזווית האסטרטגית שקצרו שתי המערכות האחרונות בלבנון ובעזה והביאו לחידוש ההרתעה הישראלית. זה עובד עד שיום אחד זה מפסיק לעבוד. יציבות אינה נבנית רק על הרתעה. הזמן שחולף לא מנוצל לטפל בבעיות שורש וההנחה שמערך הכוחות האזורי ומדיניות השחקנים יישארו בעינם יכולה להתערער".

יש מידה מסוימת של סתירה פנימית בטענתכם שישראל זקוקה למהלך מדיני כדי לפרוץ את המצור סביבה, כשבאותה נשימה אתם מעריכים את סיכויי ההצלחה של מהלך כזה כנמוכים מאוד.

עודד ערן: "חשוב שיתקיים תהליך רציני שיוצר אופק מדיני. הסכמי אוסלו הם הוכחה טובה לכך. הם לא פתרו את בעיות היסוד, אבל יצרו נכונות בינלאומית להסתכל אחרת על המזרח התיכון וקפיצת מדרגה בקשרים של ישראל עם האיחוד האירופי, עם נאט"ו, טורקיה וכמה מהמדינות השכנות שלנו".

מדוע כמעט אינכם מזכירים השנה את הערוץ המדיני עם סוריה?

ברום: "הנושא הזה כבר מוצה. יתרונותיו האסטרטגיים של הסכם שלום עם סוריה ברורים לגמרי. אבל הליכה לערוץ הזה היא רק עניין של החלטה שלנו. תנאי העסקה ידועים. הוויכוח שנוטר עם סוריה הוא בשוליים. ישראל היא שצריכה להחליט אם העסקה כדאית. חשוב להוסיף כאן, שהתביעה הישראלית מסוריה לנתק את קשריה עם איראן וחיזבאללה, אינה ריאלי. אם יהיה הסכם עם סוריה, הרווח הישראלי יהיה ביכולת לשנות את אופי היחסים של סוריה עם חיזבאללה ובהשפעתה המרסנת עליו, לא בניתוק היחסים ביניהם".

כל הזכויות שמורות, "הארץ" ©

סגור חלון